Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 97 1976

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Peter Hallberg

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Almqvist & Wiksell, Uppsala 1977

Kommentar till Lars Ahlins definition av författaren »som en opersonlig älskare»

Av TORBORG LUNDELL

I »Om ordkonstens kris» drar Lars Ahlin en parallell mellan sin egen syn på förhållandet mellan författaren och hans verk och den syn som, enligt Ahlin, uttrycks av Édouard i André Gides Falskmyntarna. Ahlin stöder sin jämförelse på ett avsnitt ur Gides roman som citeras i Ahlins essay med följande ord: »Mitt hjärta fortsätter att slå endast av ren sympati, jag lever endast genom andra, på uppdrag skulle jag vilja säga, som en opersonlig älskare och känner aldrig mitt liv så intensivt som då jag undflyr mig själv för att bli vem som helst» (Karl Vennberg och Werner Aspenström [red.]: *Kritiskt 40-tal,* Stockholm 1948, s. 10).

Texten är ett utdrag ur Édouards dagbok. Édouard är den fiktiva författaren av Falskmyntarna. En konstnär av den typ Édouard tillhör fungerar som »identificator» säger Ahlin. Han finner passagen från Falskmyntarna lämplig som illustration till hans egen idé om författaren som identificator därför att han uppfattar Édouard såsom talesman för andra personer som inte liknar honom. Édouard handlar »på uppdrag» av »de andra» som har delegerat till honom uppgiften att beskriva och förklara deras tillvaro. Ahlin vill fungera på samma sätt i sin författarroll. Han understryker frånvaron av sin egen person i sina verk också genom att beskriva sig själv som »epiker, gestaltare av andras verklighet».

Vid närmare granskning av Édouards dagboksanteckning finner vi emellertid att hans uttalande inte motsvarar Ahlins idé om hur identificatorn bör fungera. Ett större avsnitt från det ovan citerade stället i Édouards dagbok ger ett annat intryck av Édouards syn på sig själv som författare än det som Ahlin förmedlar i sin essay. Édouard säger:

»Je ne suis jamais que ce que je crois que je suis — et cela varie sans cesse, de sorte que souvent, si je n'étais là pour les accointer, mon être du matin ne reconnaîtrait pas celui du soir. Rien ne saurait être plus différent de moi, que moi-même. Ce n'est que la solitude que parfois le substrat m'apparaît et que j'atteins à une certaine continuité foncière; mais alors il me semble que ma vie s'alentit, s'arrête et que je vais proprement cesser d'être. Mon cœur ne bat que par sympathie; je ne vis que par autrui; par procuration, pourrais-je dire, par épousaille, et ne me sens jamais vivre plus intensément que quand je m'échappe à moi-même pour devenir n'importe qui.

Cette force antiégoïste de décentralisation est telle qu'elle volatilise en moi le sens de la propriété – ...» (André Gide, *Œuvres Complètes.* Bruges 1937, XII, s. 109–110.)

I detta utökade citat ser vi att Édouard ser på sig själv som två olika personer; han har flera »jag». Han jämför sitt sociala »jag» med sitt anti-sociala »jag». Det sociala »jaget» anpassar sig till sociala lagar rörande lämpligt uppförande och lägger därför band på sig. Det anti-sociala »jaget» däremot vill tillfredsställa sina lustar och böjelser utan hänsyn till vilka konsekvenser det kan ha. I Édouards fall syftar alltså »de andra» på de delar av honom själv vars existens han i vanliga fall inte känns vid eller visar offentligt. Det intima förhållandet mellan Édouard och »de andra» kommer fram i frasen »per épousaille», en olöslig förening av två motsatta företeelser i en och samma form, här inom honom själv.

Hur kan nu Ahlin använda Édouards yttrande och samtidigt bestämt deklarera att såsom identificator talar han på uppdrag av personer som han inte har något gemensamt med? Ahlin har helt enkelt missuppfattat Édouards yttrande. I den svenska översättning Ahlin använder sig av, har »par épousaille» översatts med »som en opersonlig älskare» vilket praktiskt taget är motsatsen till den egentliga betydelsen, »förmäld med någon» (*Falskmyntarna* i Gunnar Ekelöfs översättning från 1932, den enda auktoriserade översättningen på svenska). En opersonlig älskare är utan identitet, en älskare utan intim kontakt med sitt föremål, en älskare som är varken känslomässigt, personligt eller lagligen fäst vid »de andra». »Förmäld med någon» däremot ger associationer till ett intimt och bindande personligt förhållande.

Édouards yttrande passar alltså inte in på Ahlins teorier om hur det idealiska förhållandet mellan en författare och hans karaktärer bör gestaltas. Men det finns annorstädes i Gides Falskmyntarmaterial ett avsnitt som bättre illustrerar Ahlins tes om identificatorns funktion. I sin journal till Falskmyntarna skriver Gide nämligen:

»Il m'est certainement plus aisé de faire parler un personnage, que de m'exprimer en mon nom propre; et ceci d'autant que le personnage, que le personnage créé diffère de moi d'avantage ... Ce faisant, j'oublie qui je suis, si tant est que je l'aie jamais su. Je deviens l'autre. (Ils cherchent à savoir mon opinion, je n'en ai cure; je ne suis plus quelqu'un, mais plusieurs ...)

...

De même dans la vie, c'est la pensée, l'émotion d'autrui qui m'habite; mon cœur ne bat que par sympathie. C'est ce qui me rend toute discussion si difficile. J'abandonne aussitôt *mon* point de vue. Je me quitte et ainsi soit-il.»

(*Œuvres Complètes,* XIII, s. 48–49.)

Den avgörande skillnaden mellan Édouards dagbok i Falskmyntarna och Gides journal till Falskmyntarna ligger, som synes, i att Gide inte använder den för Ahlin förledande frasen »par épousaille». Vi bör alltså vända oss till Gides journal och inte till hans roman om vi vill hitta en parallell till Ahlins syn på sin egen författarroll.

Ahlins fras »som en opersonlig älskare» har alltså felaktigt tillskrivits Gide och i denna form också anammats av flera kritiker. Erik Hjalmar Linder förklarar i Ny illustrerad svensk litteraturhistoria: »... André Gide, som om sig själv en gång sagt: 'jag lever endast genom andra ... som en opersonlig älskare ...'» (Stockholm 1966, V:2, s. 912). Karl Erik Lagerlöf skriver i »Lars Ahlin och maskerna»: »I Gides roman Falskmyntarna fann han [Ahlin] ett citat som han tyckte uttryckte hans egna intentioner» (*Samtal med 60-talister,* Stockholm 1965, s. 19). Sedan följer citatet från »Om ordkonstens kris». Hans Göran Ekman använder också samma citat i »Humor och ironi i Natt i marknadstältet», när han påpekar: »Intressantast i detta fall är naturligtvis identifikationsprocessen, av Ahlin själv beskriven med ett citat från André Gides Falskmyntarna» (Lars Furuland [red.] *Synpunkter på Lars Ahlin,* Stockholm, Aldus/Bonnier 1971, s. 134).

Det synes mig vara av ett visst intresse att detta misstag blir tillrättalagt. Visst passar uttrycket »som en opersonlig älskare» för att definiera Ahlins identificatorprincip, men det bör uppmärksammas att detta uttryck bör tillskrivas Ahlin själv snarare än Gide. Vill vi däremot söka efter förebilder till Ahlins identificator i Gides verk, vilket är fullt berättigat i och för sig, bör vi använda andra fraser som förklaring till förhållandet mellan författaren och hans fiktiva karaktärer.